

A fővárosi törvényjavaslat.

I.

All a hár a fővárosi törvényjavaslat körül. A kurzus bizottság uralma alatt harmadszor támad a fővárosra. 1920-ban még frissek voltak a forradalmak hagyományai és az ellenforradalmat képviselő pártok között a vagyonszétosztályok tulsulya és irányítása teljes mértékben még nem érvényesült. Az első törvény, az 1920. évi IX. törvények tehát levonja a forradalmak konzekvenciáit, megszünteti a virilizmust, másfelől azonban a köztisztviselők osztályának növekedő befolyása folytán megnöveli azoknak a számát, akik hivatali állásuknál fogva, mint állami vagy városi tisztviselők, tagjai a törvényhatósági bizottságnak. Behozza az arányos választási rendszert is, amit a kerületi beosztás kapcsán próbál megkorrigálni.

Az 1924. évi XXVI. törvények megalkotása idején az ipari és mezőgazdasági munkásságnak, a kisparasztoknak és a szellemi munkásoknak a kurzus jelszavaitól megszédült tömegei már kiábrándultan fordultak el a hangzatos jelszavakkal handabandázó, de a gazdasági nyomoruság enyhítésére mitssem tevő kurzuspártoktól. Viszont a nagybirtok és a banktőke képviselői a maguk gazdasági hatalmát — a földreform elgáncsolása és a kurzus elején annyit támogatott kurzusszövetkezetek és vállalatok hosszú sorának összeomlása után — biztosítva látták és elérkezettnek vélték azt az időt, amikor a forradalmak korából visszamaradt és a demokrácia látszatát viselő politikai intézményeket szét lehet rombolni.

Ezek között az intézmények között legveszedelmesebbnek látszott a fővárosi törvényhatóság lényegében demokratikus szervezete. Ezért azután a választott tagok rovására megnövelték azoknak a számát, akik hivatali állásuknál fogva tagjai a törvényhatósági bizottságnak. A polgári osztályok érdekképviseleti részére külön kategóriát, az érdekképviseleti tagok rendszerét hozták be. Együtt a törvényhatósági választójogot megszüntetik, a proletariátus jelentékeny részét a választójogból kizárják és az uralkodó osztályok tulsulyát ezzel is növelik. Mindez azonban nem volt elegendő. Hiába volt a választási matematika, a munkásság képviselői 53 főnyi imponáló csoporttal vonultak be 1925-ben a törvényhatósági bizottságba. A kispolgári rétegeket képviselő demokratikus polgári pártokkal együtt a választott tagok többsége szemben állott a kormánnyal. Igaz, az évek folyamán az egykori demokratikus blokk polgári pártjai alaposan szétfűszerezték, egyik polgári bizottsági tag a másik után vezetett át a kormánypártiság kellemesebb vizeibe. Ennek ellenére, ahogyan a választások időpontja közeledett, az uralmon levő pártok mindjobban veszedelemben látták többségüket és joggal félték attól, hogy az újjáválasztás a demokratikus pártoknak, főképpen a szociáldemokrata pártnak újabb hatalmas előretörését hozza magával. Sürgős lett tehát az alig néhány éves törvényreformja. Az ürügy megvolt hozzá. Tárgyalás alá került és azóta törvényre is vált a vármegyei és vidéki városi közigazgatások reformjáról vagy helyesebben a reakciónak és a nagybirtok uralmának a vidéki törvényhatóságokban való intézményesítéséről szóló javaslat és az lett a jelszó, hogy a fővárosi közigazgatás alapelveit „összhangba kell hozni” a vidéki törvényhatóságok szervezetével és a közigazgatásban érvényesülő újabb alapelvekkel. Az eredmény a kurzuspártoknak kellemes volt, mert a jól bevált háborus és háboru utáni recept szerint a már az elmúlt évben esedékes választások elhalasztását és az annyira féltett lejárt mandátumok meghosszabbítását tette lehetővé.

Az ige testé lón. Megszületett a törvényjavaslat első tervezete. Ez azonban annyira reakciós volt, hogy még a kormányt támogató pártok fővárosi képviselői sem merték magukévát tenni. Megindult, legalább is a látszat kedvéért, az alkudozás. Ennek a nyomát viseli magán az a javaslat, amely a parlament elé került és amelynek bizottsági tárgyalása most folyik. Nézzük meg közelebbről. Nem azért, mintha azt hinnék, hogy Bethlenék támogatói közül talán meggyőzhetünk valakit, hanem azért, hogy tisztában lehessünk azokkal a célokkal, amelyeket a javaslattal elérni akarnak.

A vármegyei javaslat indoklásában a földművelészet hiányosságait jogfosztottságban tartását azzal indokolta a kormány, hogy „nem célja jogokat adni olyanoknak, akik a jogokat csak követelik, de a jogokkal járó köteleességeket nem teljesítik”. Ugyanez a gondolat tér vissza a fővárosi törvényjavaslat indoklásában. A belügyminiszter hangsúlyozza, hogy „neki nem volt célja, hogy szolgálatot tegyen azoknak, akik csak jogokat akarnak kapni, de a jogokkal járó köteleességek súlyát — érzelmi és anyagi kapesok hiányában — átérzeni nem tudják”. Ez a „gondolat”, amely más szavakkal annyit jelent, hogy a főváros ügyeinek intézésébe csak azoknak lehet beleszólásuk, akiket anyagi kapesok, vagyis a vagyon fűz a fővároshoz, a leplezetlen osztályonzés legridegebb kijelentése és érvényesítése. Márpedig

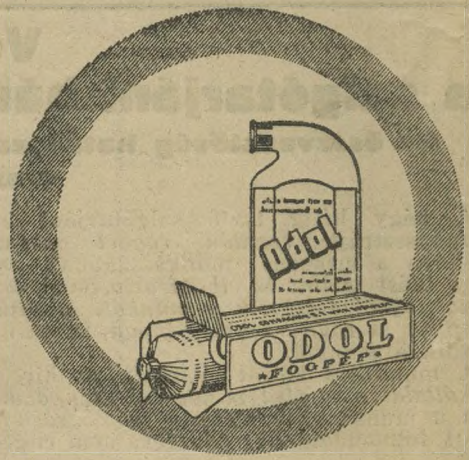
ez a gondolat vonul végig az egész javaslaton.

A másik szempont, amely ugyancsak azonos a vármegyei javaslatával, az, hogy a főváros autonóm szerveinek működését minél szűkebb keretek közé kell szorítani, az állami hatóságok hatáskörét kitágítani, a kormány gyámkodásának rendszerét minél jobban kiépíteni s ezzel az önkormányzatot minden erejétől megfosztani, hogy végül a mindenkori kormányhatalom hűséges kiszolgálójává süllyedjen.

A törvényjavaslat, amelyet a Népszava már ismertetett, öt részre oszlik. A következőkben részenként tekintjük át a javaslatot és vizsgáljuk a javaslat rendelkezéseinek célját.

A javaslat első része általános rendelkezéseket tartalmaz. Ezek közül a rendelkezések közül az első szakasz érdemel említést. Régebbi törvényeink azt az alapelvet mondották ki, hogy a közigazgatás elvégzése az önkormányzat feladata és az állami hatóságok rendelkezése a közigazgatás elvégzésére való fölügyelet s az egyes ügyek elintézésébe az állami hatóságok csak föllebbezés esetén avatkozhatnak be. Ezt az alapelvet mondotta ki a régi fővárosi törvény, amikor az önkormányzat feladatává tette „az állami igazgatás közvetítését”. Igaz, hogy ez a jogelv a gyakorlatban és különösen az újabb törvényhozási intézkedésekben nem érvényesült. Az önkormányzat hatáskörébe tartozó feladatoknak mindig nagyobb és nagyobb részét bízták állami hatóságokra. A javaslat most már az elvet is elveti. Az indokolás elavultnak mondja. Helyette a kormány annak a nézetének ad kifejezést, hogy az önkormányzati szervek hatásköre „az államhatalomtól ered és az államhatalom részéről bármikor tágítható, de szűkíthető, sőt teljesen el is vonható”. Ismét egy „összinte” kijelentés. Bevallása annak az elvnek, amelyet a Bethlen-kormány cselekedeteiből nagyon jól ismerünk. Az állam mindenható. Hogy azután a gyakorlatban az állami érdek azonosává válik a kormány és a háttér mögött álló osztályok érdekeivel, az, úgy látszik, a véletlen (?) következménye.

A javaslatnak ez a része rendelkezik az új közigazgatási kerületek létesítéséről is. Ezek a rendelkezések is közismertek már. Velük szemben csak egy megjegyzést. Az új beosztás semmiféle tekintetben sem fogja a kerületi közigazgatás nehézségeit megszüntetni, csak nagyon csekély lépést jelent a kerületek közötti aránytalanságok kiküszöbölése irányában. Igaz viszont, hogy a beosztás célja a valóságban nem az aránytalanságok megszüntetése volt. Ezt mutatja az is, hogy az indokolás még azoknak a statisztikai adatoknak a közlését sem tartja fontosnak, amelyek föl-tüntetnék az egyes kerületek lakosságának arányszámát az új beosztás után. Vagy inkább elhallgatja az indokolás ezeket az adatokat azért, mert ennek az új beosztásnak a volta-

Az Odol megtartja a fogak épségét és friss üde leheletet biztosít.

képeni célja: választási matematika, a kormányt támogató rétegek számára a többszörös szavazati jog titkos biztosítása és ezzel a választók akaratának a meghamisítása. Erre még később visszatérünk.

Az első rész további rendelkezései közül a budakeszi erdőnek és a közigazgatási bizottságban előterjesztett javaslat szerint a csepeli kikötő területének a fővároshoz való csatolását említhetjük még meg. Elvben nem lehet ezek ellen a rendelkezések ellen kifogást emelni. Veszedelmet jelenthet azonban a főváros lakosságára az a rendelkezés, amely az ezért fizetendő kártalanítás összegének megállapítását a belügyminiszterre bizza. Ha az autonómiát komolyan vennék, legalább is meg kellett volna kérdezni, hogy mennyi az az összeg, amennyit az autonómia kártalanítás fejében adni akar. De stilszerűen illeszkedik be ez a rendelkezés abba a rendszerbe, amely az állami igazgatás mindenhatóságát hirdeti.

Ugyanebbe a részbe került be az a rendelkezés, amely szerint a fővárosi törvényhatósági bizottságát általában a főpolgármester képviseli. Látszólag semmitmondó rendelkezés ez. Mégis arculesapása az autonómiának. A főpolgármester a fővárosnál a kormány bizalmi embere. Hivatása, hogy a főváros önkormányzatában a kormányt képviselje. Eljárásában minden tekintetben a kormány akaratát és szándékait kell kifejezésre juttatnia. Ez pedig korántsem azonos minden esetben az önkormányzat akaratával és érdekeivel. A vidéki törvényhatóságokban a főispán részére biztosított hatáskör messze mögötte marad annak a hatáskörnek, amelyet a kormány tervei szerint a főpolgármester fog gyakorolni. Ezzel újabb csorbát ütnek az önkormányzaton. Erről azonban legközelebb.